УДК 378.011.3-057.4:338.43(045)
DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.78.28

Лакатош М. О.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний розвиток країни потребує створення нової системи модернізації розвитку агропромислового сектору «аграрна освіта – аграрна наука – аграрне виробництво». Зростають вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі. Саме на них покладаються важливі завдання. Майбутні спеціалісти покликані здійснювати науково-дослідну і виробничу діяльність, що вимагає поглиблених професійних знань, а також формування науково-викладацького корпусу закладів вищої аграрної освіти, від якісного складу якого залежить рівень професійної підготовки майбутніх аграріїв. Сучасний фахівець аграрної галузі повинен володіти не лише фаховими знаннями і компетентностями, але й мати психолого-педагогічну освіту.

Як показав аналіз наукових джерел, у змісті професійної підготовки переважає фахова освіта, при цьому нівелюється педагогічний складник. Разом із тим виникає потреба оновлення змісту і технологій професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі.

У статті проаналізовано та обґрунтовано структурно-функціональну модель підготовки майбутнього фахівця аграрної галузі до професійної діяльності. Складові компоненти моделі: ціле-діагностичний блок (визначено мету та завдання підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності); дидактичний блок (методика професійно-педагогічної підготовки фахівців аграрної галузі); змістово-процесуальний блок (мотиваційний, когнітивний, професійно-рефлексивний складники); прогностично-результативний блок (рівні, критерії, показники), які у єдності забезпечують досягнення очікуваного результату – готовність майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності.

Здійснено аналіз понять «модель», «моделювання» з огляду на різні підходи до їх трактування. Зазначено, що під моделлю розуміємо уявно або матеріально реалізовану систему, що відображає, відтворює або імітує будову і дію певного об’єкта дослідження.

Перспективою подальших досліджень визначено експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов та Моделі підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності.

Ключові слова: *модель, професійна підготовка, компоненти, професійна діяльність, фахівець аграрної галузі.*

Сучасні умови глобалізації та інтеграції суспільства особливо гостро потребують фахівців, які мають бути готовими до різноманітної творчої діяльності: професійної, суспільно-політичної та соціально-культурної. Водночас система вищої освіти України перебуває в стані, який перестав задовольняти вимоги, що постають перед нею в умовах глобалізації. Така ситуація склалася і в системі підготовки фахівців аграрного профілю. Сформувалась невідповідність сучасного попиту суспільства на фахівців з вищою освітою, виникли протиріччя між пропозиціями ринку праці та потребами роботодавців.

Слід зазначити, що Україна вже перейшла до етапу модернізації освіти, головною метою якого стало відпрацювання механізмів управління підвищенням та забезпечення якісної підготовки фахівців аграрної освіти відповідно до європейських стандартів якості освітнього простору. Важелями управління розглядаються якість вітчизняної освіти, освітні стандарти та норми, що реалізують вимоги до змісту освіти, до підбору науково-викладацьких кадрів, до створення умов прийому на навчання. Вища аграрна освіта потребує реалізації широкомасштабної довгострокової стратегії, здійснення її модернізації, наближення всієї системи освіти до стандартів ЄС.

Проблемою розробки моделі підготовки фахівців займалася низка науковців, а саме: Н. Кузьмін, І. Зазюн, В. Сластьонін, І. Козич, І. Бех, А.Вербицький, С. Сисоєв, А. Маркова, О. Романовський, В. Ягупов, В.Семиченко, О. Мармаза, В. Маслов. У праці Л. Романенко зазначено, що моделювання процесу підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі є методом педагогічного конструювання навчально-виробничої та виховної діяльності ЗВО. Методологічні засади моделювання педагогічного процесу розглядали В. Кремень та О. Савченко, а конкретно-методичні засади здійснення педагогічного моделювання у вищій школі – С. Гончаренко, М. Валушенко. Характеристику складників акмесинергетичної моделі підготовки майбутніх фахівців надано Н. Батечко, а модель формування готовності майбутніх магістрів аграрного профілю до професійної діяльності в дослідницькому університеті розроблена Л. Кліх.

Шляхи професійної підготовки фахівців аграрної галузі, теоретичні та методичні засади формування професіоналізму, професійної культури, професійної майстерності та власне професійної компетентності спеціалістів вищої аграрної освіти розкриваються в працях Б. Вульфсон, С. Змійової, З.Малькова, Л.Пуховської, Л. Аврамчук, А. Бугерко, Л. Головко, А. Дьоміна, Н. Негруца.

Проте у наукових працях учених не досить висвітлено проблему вдосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності.

Метою статті є розробка та теоретичне обґрунтування Моделі підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є принципи науковості, об'єктивності. Методи логічного узагальнення, системного аналізу, синтезу використано для теоретичного обґрунтування моделі підготовки майбутнього фахівця аграрної галузі.

Для досягнення поставленої мети доцільно надати дефініції понять «модель», «моделювання».

Модель (з лат. Modus – міра, франц. modele – зразок, еталон, стандарт) у теорії пізнання тлумачиться як штучно створений об'єкт у вигляді схеми, креслення, математичних знаків, формул тощо, який є аналогом, замінником об'єкта, що досліджується, й відтворює в більш простому, зменшеному вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки та стосунки між елементами досліджуваного об'єкта [1].

Актуальним, на нашу думку, є визначення поняття «модель» В. Штофф, а саме: модель – це уявна або матеріально реалізована система, що відображає, відтворює або імітує будову і дію певного об'єкта дослідження (природного чи соціального), використовується для одержання нових знань про нього [2].

Не слід залишати поза увагою трактування поняття «модель» А. Павленко, яка зазначає, що модель – це описовий довідник діяльності, що у певних формалізованих видах конструкції показує її найістотніші характеристики [3].

У нашому дослідженні вважаємо за доцільне врахувати авторські ідеї науковців щодо педагогічного моделювання підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі. Модель формування готовності майбутніх магістрів аграрного профілю до професійної діяльності в дослідницькому університеті, розроблена Л. Кліх [4], ґрунтується на інтеграції освітньої, дослідницької та інноваційної складових частин у професійній підготовці майбутніх фахівців аграрної галузі. Відповідно, складниками змісту підготовки спеціалістів аграрного профілю вченою визначено: нормативний (цикл природничо-наукової, практичної підготовки) та вибірковий (магістерські програми виробничої, дослідницької, управлінської, експертно-контрольної, педагогічної спеціалізацій).

У праці «Сучасні підходи до формування змісту підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури» Н. Батечко, з огляду на особливості професійної підготовки, виділяє складники професійно-педагогічної компетентності: цільовий, теоретико-методологічний, акмесинергетичний, технологічно-процесуальний та критеріально-результативний [5].

Варто відзначити запропоновану Н. Нерух модель формування гуманістичної спрямованості майбутнього агронома в процесі вивчення соціогуманітарних дисциплін. Науковець розглядає її як «науково обґрунтовану систему організації навчально-виховного процесу та сукупність педагогічних дій з актуалізації у студентів потреби в розвитку цієї якості; включення в активну пізнавальну діяльність з оволодіння знаннями про сутність і значущість гуманності у професійній діяльності фахівця аграрної галузі; формування гуманної позиції, переконань, поглядів, почуттів; практичне формування гуманної поведінки в різних ситуаціях морального вибору» [6].

Проведений аналіз педагогічних моделей дає змогу стверджувати про наявність варіацій компонентів, що становлять змістове наповнення запропонованих моделей.

Узагальнюючи теоретичні аспекти моделювання та з огляду на специфіку професійно-педагогічної діяльності фахівців аграрної галузі з урахуванням вимог щодо розроблення моделей, варто відзначити, що модель повинна відображати цілісність цілеспрямованого процесу педагогічної підготовки, відповідати реальним властивостям структурних елементів змодельованого об'єкта (системи); мати відтворювальний характер, що уможливлює її експериментальну перевірку [7]. Отже, нами було розроблено модель професійно-педагогічної підготовки фахівців аграрної галузі в Україні, що зображено на рис. 1.

Ця модель складається з 4 компонентів: ціле-діагностичного, дидактичного, змістово-процесуального, прогностично-результативного.

Ціле-діагностичний блок визначається метою та завданнями підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності зі сформованою системою професійно-педагогічних знань, умінь і навичок у межах галузевої аграрної освіти, формування їхніх особистісних рис і професійних якостей, вагомих для успішної професійно-педагогічної діяльності.

Завдання: професійна підготовка висококваліфікованих фахівців аграрної галузі, готових до успішної професійної діяльності; надання студентам професійних компетенцій, які формуються під час фахової підготовки, здатність до самоосвіти, саморозвитку, з'ясування знань та умінь з циклу професійно орієнтованих дисциплін, спроможність написати курсову роботу, формування умінь та навичок студентів щодо здійснення майбутньої професійної діяльності; розвиток творчого потенціалу особистості студента; забезпечення позитивної мотивації та спрямованості інтересів, потреб і діяльності студентів; пошук ефективних методів навчання, які сприятимуть формуванню професійної компетентності, що об'єднує професіоналізм, творчі здібності.

Дидактичний блок – це методика професійно-педагогічної підготовки фахівців аграрної галузі, в основу якої покладено концептуальні положення С.Гончаренка про методику як часткову дидактику, змістом якої є встановлення пізнавального значення такого предмета та його місця у системі освіти, визначення завдань вивчення цього предмета і його змісту, вироблення відповідно до завдань і змісту навчання методів, методичних засобів і організаційних форм навчання [8].

Методику професійної підготовки фахівців аграрної галузі ми розглядаємо як єдність цілей, змісту, форм, методів, засобів, прийомів і способів навчальної та позанавчальної діяльності фахівців, комплексне застосування яких забезпечує формування їхньої готовності до здійснення професійної діяльності.

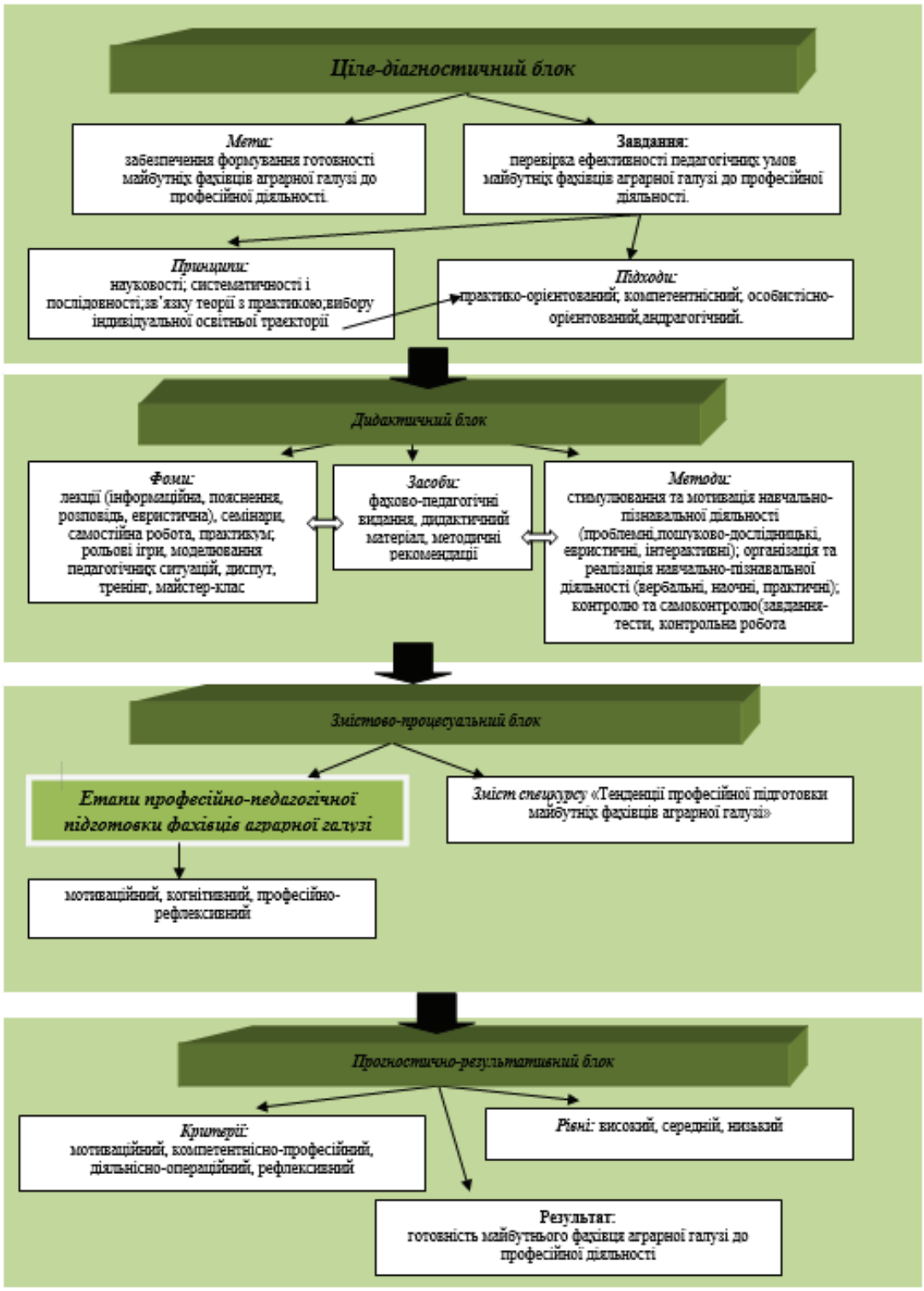

Рис. 1. Модель професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі

Змістово-процесуальний блок включає мотиваційний, когнітивний, професійно-рефлексивний складники, які реалізовані у спецкурсі «Тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в Україні»; форми і методи формування готовності майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності.

Прогностично-результативний блок передбачає для виявлення рівня готовності майбутнього фахівця аграрної галузі до професійної діяльності (низький, середній, високий) після завершення кожного з етапів здійснення моніторингу сформованості зазначеної якості за критеріями (мотиваційний, компетентнісно-професійний, діяльнісно-операційний, рефлексивний) та визначеними показниками.

Складником Моделі нашого дослідження є методи навчання, що використовуються на всіх етапах професійної підготовки фахівців аграрної галузі, серед яких переважають такі інтерактивні, як: стимулювання та мотивація навчально-пізнавальної діяльності (проблемні, пошуково-дослідницькі, евристичні, інтерактивні); організація та реалізація навчально-пізнавальної діяльності (вербальні, наочні, практичні); контроль та самоконтроль (завдання-тести, контрольна робота).

Таким чином, бажаний результат апробації Моделі – готовність майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності загалом визначається, з одного боку, високим рівнем опрацьованості й узагальнення елементів моделі, з іншого – оптимальними зв'язками і відносинами між ними (елементами): коли кожен елемент Моделі, реалізуючи свої основні функції, продуктивно впливає на всі інші елементи і відповідно сам збагачується новими характеристиками. Такий взаємозв'язок і взаємовплив елементів дозволяє у сукупності проявів досягти мети і завдань функціонування Моделі і тим самим підтвердити її ефективність.

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. Розроблена структурно-функціональна модель підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності є теоретичною конструкцією, яка включає в себе мету, завдання, методологічні підходи, наукові принципи, зміст навчання, форми, методи навчання тощо.

Напрямами подальших досліджень з такої проблеми є експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов та Моделі підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ–Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
2. Штофф В. А. Моделирование и философия. Москва–Ленинград : Наука. 1996. С. 19.
3. Павленко А. Ю. Формування загальнокультурної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир. 2015. 235 с.
4. Кліх Л. В. Теоретичні і методичні засади підготовки магістрів аграрного профілю у дослідницькому університеті : автореф. дис. док. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2014.44 с.
5. Батечко Н. Г. Сучасні підходи до формування змісту підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури. *Педагогічний процес: теорія і практика.* 2013. Вип. 4. С. 5–20.
6. Нерух Н. В. Формування гуманістичної спрямованості майбутніх агрономів у процесі вивчення соціогуманітарних дисциплін : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Київ : 2009. 20 с.
7. Маслов В. І. Моделювання у теоретичній і практичній діяльності в педагогіці. *Післядипломна освіта в Україні*. 2008. № 1. С. 3–9.
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2, доп. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.

References:

1. Busel V. T. (Ed.). (2009) *Velykyy tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv–Irpen: WTF «Perun» [in Ukrainian]
2. Shtoff V. A. (1996) *Modelyrovanye y fylosofyya [Modeling and philosophy].* Moscow–Leningrad: Science [in Russian]
3. Pavlenko A. Yu. (2015) *Formuvannya zahal'nokul'turnoyi kompetentnosti uchniv profesiyno-tekhnichnykh navchal'nykh zakladiv u protsesi vyvchennya predmetiv suspil'no-humanitarnoho tsyklu [Formation of general cultural competence of students of vocational schools in the process of studying subjects of the social and humanitarian cycle].* (Dissertation of the candidate of pedagogical sciences). Zhytomyr [in Ukrainian]
4. Klikh L. V. (2014) *Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky mahistriv ahrarnoho profilyu u doslidnyts'komu universyteti [Theoretical and methodological principles of training masters of agricultural profile at a research university].* (Abstract of the dissertation of the doctor of pedagogical sciences). Ivan Franko Zhytomyr State University. Zhytomyr [in Ukrainian]
5. Batechko N. H. (2013) Suchasni pidkhody do formuvannya zmistu pidhotovky maybutnikh vykladachiv vyshchoyi shkoly v umovakh mahistratury [Modern approaches to the formation of the content of training of future teachers of higher education in the conditions of master's degree]. *Pedagogical process: theory and practice,* 4, 5–20 [in Ukrainian]
6. Nerukh N. V. (2009) *Formuvannia humanistychnoi spriamovanosti maibutnikh ahronomiv v protsesi vyvchennia sotsiohumanitarnykh dystsyplin [Formation of humanistic orientation of future agronomists in the process of studying socio-humanitarian disciplines].* (Abstract of the dissertation of the candidate of pedagogical sciences). Kyiv [in Ukrainian]
7. Maslov V. I. (2008) Modelyuvannya u teoretychniy i praktychniy diyal'nosti v pedahohitsi [Modelling in theoretical and practical activities in pedagogy]. *Postgraduate education in Ukraine,* 1, 3–9 [in Ukrainian]
8. Honcharenko S. U. (2011) *Ukrayins'kyy pedahohichnyy entsyklopedychnyy slovnyk [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary].* 2nd ed., ext. Rivne: Volyn charms.

Lakatosh M. O. Structural-functional model of training of future agricultural specialists for professional activity

The modern development of the country requires the creation of a new system of modernization of the agro-industrial sector «agricultural education –agricultural science – agricultural production». The requirements for professional training of future specialists in the agricultural sector are growing. They are entrusted with important tasks. Future specialists are called to carry out research and production activities that require promoted professional knowledge, as well as to form a research and teaching staff of institutions of higher agricultural education, the quality of which depends on the level of training of future farmers. A modern specialist in the agricultural sector must have not only professional knowledge and competencies, but also have a psychological and pedagogical education.

As the analysis of scientific sources has shown, the content of their professional training is dominated by professional education, while the pedagogical component is leveled. At the same time, there is a necessity to update the content and technologies of professional and pedagogical training of future specialists in the agricultural sector.

The article analyzes and substantiates the structural and functional model of training future agricultural specialists for professional activities. Components of the model: whole-diagnostic unit (defined the purpose and objectives of training future specialists in the agricultural sector for professional activities), didactic unit (methods of professional and pedagogical training of specialists in the agricultural sector); content-procedural unit (motivational, cognitive, professional-reflexive components); prognostic-effective unit (levels, criteria, indicators), which in unity ensure the achievement of the expected result – the readiness of future specialists in the agricultural sector for professional activity.

An analysis of the concepts of «model», «modelling» has been accomplished, taking into account different approaches to their interpretation. It is noted that the model means an imaginary or materially realized system that reflects, reproduces or simulates the structure and action of a particular object of study.

The prospect of further research is determined by the experimental verification of the effectiveness of pedagogical conditions and the Models of preparation of future specialists of the agricultural sector for professional activity.

Key words: *model, professional training, components, professional activity, agricultural specialist.*

УДК 376.011.3-051:378.046-021.68
DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.78.29

Лопухіна Т. В.

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА У ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемам готовності педагогів до реалізації інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу освіти.

Представлено тлумачення сутності поняття «компетентнісний підхід». Важливим моментом у розумінні сутності компетентнісного підходу є диференціація понять «компетенція/компетентність» як центрального поняття. Аналіз досліджень з проблеми компетентності дав змогу умовно виділити три етапи становлення компетентнісного підходу в освіті. Перший етап характеризується введенням у науковий обіг (апарат) категорії «компетенція» та поняття «комунікативна компетентність»; другий етап відзначається використанням категорії «компетенція/компетентність» у теорії і практиці мовної комунікації; третій етап позначається сплеском наукового інтересу до зазначеної проблеми.

Автор констатує, що концепція компетентнісного підходу, яка останнім часом активно розробляється і у світовій, і у вітчизняній педагогічній теорії і практиці, дає змогу створювати гармонійний особистісний простір, успішно вирішувати завдання професійної діяльності педагога закладу спеціальної та інклюзивної освіти та адаптуватися до життєвих ситуацій.

Розкрито шляхи підвищення професійної компетентності педагога закладу спеціальної, загальної середньої та дошкільної освіти до діяльності з дітьми з особливостями психофізичного розвитку в умовах інституту післядипломної педагогічної освіти, оскільки педагогам належить виняткова роль у навчанні такої дитини, її адаптації та соціалізації. Технологічний компонент професійного розвитку педагогів спеціальної та інклюзивної освіти розглянуто як сукупність фахових умінь і навичок, що формуються за умови: забезпечення диференційованого підходу до підвищення кваліфікації педагогічних працівників; упровадження інноваційних технологій навчання; забезпечення практичної спрямованості курсів підвищення кваліфікації.

Ключові слова: *компетентнісний підхід, професійна компетентність педагога, інклюзивна освіта, післядипломна педагогічна освіта.*

Сьогодення характеризується глибинними змінами в різних галузях суспільного життя, у тому числі в освітньому просторі. Реформування і модернізація освіти, які відбуваються нині в умовах суспільних трансформацій, вимагають її відповідності цивілізаційним викликам, одним з яких є забезпечення доступу до загальноосвітнього простору і якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами. Реформування освітньої системи України, що передбачає усталення інклюзивної парадигми у межах Нової української школи з акцентом на освітню підтримку та адаптацію чинників навколишнього середовища, зумовило суспільний запит на підготовку педагогів, які спроможні швидко і якісно включитися у професійну діяльність в інклюзивному освітньому середовищі, та окреслило їхню недостатню готовність до роботи в умовах інклюзивної освіти [3, с. 13].

Нині система фахової освіти перебуває на перетині між традиційною системою (традиційні цінності, установки, звички) і модернізованою системою, що розпочала своє формування і спрямована на забезпечення оптимальних умов для освіти всіх представників суспільства. Ми це пояснюємо виникненням змін у структурі фахової компетентності педагога у системі дошкільної та інклюзивної освіти через бажання